

ապա մէկդի նետելով ջրին տակը կ'ընկող-
մեն, և իրենք թին կը զարնեն ու կը հե-
ռանան:

Այնուհետեւ չարիքը փոքր էր, և ձկնորսի
մը համար դիւրին գործ ցած ջրի մը տակէն
պտուկ մը հանել: զոր իսկոյն գլուխ տա-
րաւ ողորմելի ձկնորսը տեղը հասնելով:

— Թշուա՜ռ աղքատութիւն, ըսի ինք-
իրենս, որչափ թշնամի ունիս: Ինչպէս թէ
բաւական դառն չըլլայիր, մարդկային չա-
րութիւնն իսկ կը Զանայ դառնագոյն ընե-
լու գքեզ:

Ո՛րչափ ճոխք կան որ իրենց հարստու-
թեան գանձուց խնայելով չեն խղճեր աղ-
քատ եղկելի մը զրկելու և իր աւուր հա-
ցիկն ալ բերնէն յափշտակելու: Շատ ան-
գամ մարդկային կեանքը գողութեան յա-
փշտակութեան, զրկման ու նենգութեան
հիւսուածք մըն է, որ մեծաւ մասամբ աղ-
քատին ու տնանկին գլուխը կը ծանրա-
նայ. և կարծես որչափ տկար ըլլայ մէկը՝
նոյնչափ իրաւունք կու տայ հզօրին զինքը
հարստահարելու:

Այս մտածութեանց մէջ էի երբ աչքս
ծեր Գոնիին նաւակին վրայ ինկաւ. տես-
նեմ ինքն ալ ձկնորսին տառապանաց ա-
ղաղակներէն ցնցուեր արթնցեր էր ու նա-
ւակին հանգստեան կարասը ժողովելու,
ծալլելու ու մէկդի դնելու կը զբաղէր: Յե-
տոյ երեսը խաչակնքելով պզտի կողովիկը
աջակողմը կախեց, եռանկիւն ուռկանիկը
ձեռք առաւ ու լծին ցամբած դաշտերուն
վրայ իջաւ: Հոն իր փորձ արուեստին հա-
մեմատ սկսաւ ջրով լեցուն փոսերը քաշել
և ուռկանովը հոն տեղ բուսած ծովային
խոտերը սանտրել:

Այն փոսերուն մէջ երբեմն պզտի ձկ-
նեմ մնացած կ'ըլլան, խեչափառներ, ժրժ-
մակներ կը գտնուին, խեղճ լճաբնակ ձկն-
որսին նպաստ. անոնք խնամքով փնտռե-
լով կողովիկը կը լեցնէ, որ ապա վաճա-
ռելով իր մէկ հատիկ ապրուստը ճարէ:
Այսպէս կ'անցնին խեղճ ձկնորսին ժամե-
րը, մերթ չափաւոր արդիւնք բերելով, մերթ
ալ բոլոր ակնկալութիւնը ունայն հանե-
լով. այլ առանց իրեն վհատութիւն ազդե-
լու:

Հ. ՅԱՈՐԴՈՍ Վ. ԻՍԱԿԵՐՏԵՆՑ:

Կը շարունակուի:

Պ Ա Ղ Ե Ս Տ Ի Ն

(Տես էրես 268:)

ԳԱԼԻԼԻԱ.

Հետառն Կարմելոս, Կիսոն հեղեղաւտ
Սեփովրա, Կանա և Նազարէք:

ԺԴ.

Հանդէպ Պտղոմայիսի սրածայր և
կոպճուտ լեռ մը կը բարձրանայ, անուն
Կարմելոս, համբաւաւոր 'ի Ս. Գիրս,
որոյ վերայ աղօթեց Եղիա մարգարէն:
— Այս լեռը ծովուն երեսէն երեք հա-
րիւր զրկաչափ բարձր է, և կողերը
ժածկուած են ձիթենիով, վայրենի
որթով, թզենիով և ուրիշ պտղոյ ծառե-
րով, որ նշանակ են երբեմն այս կող-
մանց յառաջադէմ մշակութեան: Ուս-
տի Կարմելոս անունն որ կը նշանակէ
տնկարան, Ս. Գրոց մէջ ստէպ իբրեւ
խորհրդական նշան մը առնուած է ա-
ռատութեան և պտղաբերութեան, կար-
մելոսի արօտատեղիքը՝ համբաւաւորը
իրենց աղնուութիւն, իր պարտիզաց և
միզաստանեայց հետ միանալով գեղեց-
կութեան երևոյթ մը կուտային լեռան,
որով և արժանի կ'ընէին մարգարէից
գովասանացը:

Այս լեռան գագաթը պսակաձև կը
զարդարեն վանք մը և մատուռ Եղիա
մարգարէին նուիրեալք. վասն զի ըստ
աւանդութեան աստի բարձրացաւ Ե-
ղիա հրեղէն կառք յերկինս: — Այս
վանքը զոր շինեցին Կարմելական կրօ-
նաւորք յամին 1180, Ս. Լուգովիկոսի
ժամանակէն սկսեալ մեծ յարգանաց
տեղի մ'եղած է: Վանքին սենեկաց մի-
ոյն մէջ կրօնաւորք այլ և այլ ժամանա-
կի հնութեան բազմաթիւ աւարկաներ
ժողված են, գտնելով աւերակաց և
Կարմելոսի ստորոտը եղած պեղմանց
մէջ: Պ. Միշօ կը պատմէ թէ ինքը այս
ժողովածոյն մէջ տեսած ըլլայ շատ մը

փիւնիկեցւոց դրամներ և ուխտական սեղան մը, որոյ վերայ յունական տառիւ Հոմերոսի անունը փորուած էր:

Լերան մէջ կան շատ մը այրեր, որոց մէջ այլևայլ ժամանակ բազում ուխտաւորք և կրօնաւորք անդորր ապաւէն փընտռելու եկած են: Լերան ծայրը կը ցուցանեն դեռ ևս այն այրը ուր ծածկեցաւ Եղիա մարգարէն Յեղարեւայ ձեռքէն փախչելով: Այս այրը գրեթէ 15 կամ 16 ոտք երկայնութիւն և 10 կամ 12 ոտք լայնութիւն ունի, և ջրհորի մը պէս ներս կ'իջեցուի: Այս այրին ետևի կողմը մատուռ մի կայ նուիրեալ առ Ս. Կոյսն, որ ստէպ Նաղարէթ կու գար Կարմելոսի այցելութիւն ընելու համար: Եղիայի այրէն վեր կը տեսնուի Եղիսէին այրը, որ 25 ոտք երկայնութիւն, և 10 կամ 12 ոտք լայնութիւն ունի:

Այս լերան ոտքն էր ուր վերցաւ Բահաղու պաշտօնը, և ուր հրամանաւ Եղիսէի կոտորեցան չաստուծոյն 450 մարդարէքն, և ուր խայտառակեցաւ Աքաաբու ամպարչտութիւնը: — Երկըրպագութիւն կը մատուցուէր այս լերան վերայ ուրիշ հին աստուածութեան մը, որ կը կոչուէր յանուն լերին Կարմելոս. բայց չունէր ոչ տաճար և ոչ արձան, միայն սեղան մը կար հոն, որոյ վերայ կը կատարուէին կրօնական պաշտամունքներն, կ'ըսէ Տակիտոս: Կը պատմէ Յամպլիկ թէ Պիլթագոր կ'երթար ստէպ այս լերան վերայ և կը դադարէր միայնակ հոն եղած տաճարի մը մէջ:

Կարմելոս լերանց ստորոտը քերելով կ'անցնի Կիսոն առու, որ կը բխի ոչինչ հեռի 'ի Թաբոր լեռնէ, և Յեզրայելի դաշտավայրն հատանելով կ'երթայ կը թափի Պաղումայիսի ծոցը: — Դերորա կը համբաւէ այս գետը իր երգոց մէջ, վասն զի անոր եզերաց վերայ Բարակ յաղթեց Սիսարայ: Թէպէտ սրընթաց չըսուիր Կիսոն, բայց ձմեռը Սամարիոյ լեռներէն իջած հեղեղներով շատ կ'ուռի:

Կարմելոսէն ոչինչ հեռի կայ քաղաքն Սեփովրա կամ Դիոկեսարիա, վաղեմի

մայրաքաղաք Գալիլիոյ 'ի մէջ երկրին Զաբուղոնի, որ թէպէտ Ս. Գրոց մէջ չի յիշատակուիր, բայց Յովսեպոս ստէպ կը յիշէ: Գեղեցիկ է Սեփովրայ դիրքը, և արգաւանդ երկիրը. չեմք տեսներ հոս մերկ ժայռեր ու անապատ չորացեալ գետիներ, այլ ձիթենեաց անտառներն ու ծխախոտի գաշտերն զուարթ երևւոյթ մը կու տան այս կողմանց:

Բայց ինչ որ Պաղեստինու միւս քաղաքներն, նոյն ճակատագիրն ունեցաւ և Սեփովրա, այսինքն զանազան ահաւոր պատերազմներով կործանեցաւ. որոյ աւերակներն այսօր ընդարձակ միջոց մը կը գրաւեն, և կը ձգին գրեթէ երեք ժամու աեղ: Այս աւերակաց մէջ յիշատակութեան արժանի են հռովմէական բերդին մնացորդները, և Ս. Յովակիմայ ծնընդեան երկրին մէջ իրեն նուիրւած եկեղեցւոյն նշխարները. վասն զի քրիստոնէական աւանդութիւնը հոս կը զընէ Աստուածածնի ծնողաց ծնընդեան վայրը և նախկին բնակութիւնը: Մնացած յիշատակարանք ուրիշ բան չեն բայց եթէ քառս մը հրէական, հռովմէական, և քրիստոնէական աւերակաց: Իր ամրութիւնքն զորս բազում անգամ նորոգած էին հռովմայեցիք, յոտին էին մինչև ցժամանակս Կոստանդիանոսի. որոց կործանումը պատիժ մ'էր Հրէոց վերջին ապստամբութեան:

Սեփովրայ ամբողջական կործանումը խաչակրաց ժամանակ պատահեցաւ. Տիրերիոյ արիւնահեղ յաղթութենէն ետքը, Սեփովրա և ուրիշ չրաշակայ քաղաքներն մասնեցան 'ի հուր և 'ի սուր: — Այս քաղաքի տեղոյն վերայ կայ այժմ Սալիուրի պզտի գեղը 600 բնակչոք:

Սեփովրայէն քիչ մը հեռի կայ ուրիշ համբաւաւոր քաղաք մ'ալ, Կանաա. նուն, յորում ցըցուց Յիսուս իր աստուածային զօրութիւնը՝ գործելով իր առջի հրաշքը: Այս քաղաքը բլրան մը զառ 'ի վայրին վերայ շինուած է Զաբուղոնի երկրին մէջ, և պաշտպանեալ է 'ի հարաւոյ, և գեղեցիկ հովիտ մը կը տարածի իր առջին: Իր չըջակայքը ու

սաստիկ արգաւանդ են, ամեն տեսակ պտղոյ ծառեր և մասնաւորապէս ծխախոտ առատօրէն կը բուսցընէ: Բայց բնակչաց ողորմ վիճակը, որ շարունակ նշաւակ եղած են նոյն տեղեաց թափառական ժողովրդոց աւարառութեանց և յափշտակութեանց, կը հակառակին երկրին հարստութեանը հետ: — Կանաքադրին արտօրէիցը վերայ խօսած ատեննիս պէտք չէ մոռանանք յիշատակելու և Հաւկապ դաշտը, որ քաղքէն մէկ ու կէս փարսախ հեռու է: Այս այն տեղն է ուր Յիսուսի աշակերտները շաբաթ օր մը ցորենոյ հասկեր փրցընելով ընդ ափ շփելով կ'ուտէին: Այս դաշտը թէպէտ պահած է իր առաջի աւունը բայց ոչ և զարգաւանդ բնութիւնը. բաղում ճանապարհորդք մէկ մասամբ անտառով ծածկած և միւս մասամբ անմշակ կը նկարագրեն զայն:

Ինչպէս վերը ըսինք, Յիսուս այս քաղքին մէջ գործեց իր առաջին հրաշքը: Հարսանեկան ուրախութեան և արարողութեան հանդիսի մը, որ մեծ փառաւորութեամբ կը կատարուէր Հրէից մէջ, ներկայ ըլլալով և Յիսուս իր չորս աշակերտներովը և մօրը հետ, որուն ազգականաց տան մէջ կատարեցաւ հարսանիքն, ինչպէս կը կարծեն բազումք 'ի Հարց Եկեղեցւոյ, զինին պակսելով, Յիսուս հոն գտնուած վեց թակոյկ ջուրը զինւոյ փոխեց, ընդհատելով առ վայր մի այնչափ ժամանակուան բնութեան շարունակեալ անընդհատ օրէնքը: Կան ոմանք որ կը համարին թէ հարսանեաց փեսան Սիմոն առաքեալն էր, կոչեցեալն Քառանուցի կամ Նախանձայոյզ. որ Կլէոպայ որդին էր, եղբայր Ս. Յովսէփայ:

Այս երջանիկ հարսանեաց տունը որ արդէն սրբացաւ Յիսուսի ներկայութեամբը, Ս. Հեղինէ գեղեցիկ եկեղեցւոյ մը փոխեց, որ մինչև ցայսօր անթերի կեցած է, բայց միայն մզկիթի փոխուած: Այս եկեղեցին որ շատ մեծ է, խնճոյից սրահի մը կը նմանի, զոգցեա քառասուն քայլ երկայնութեամբ

և ըսան լայնութեամբ: Միջին գմբէթը սիւներով 'ի վեր կեցած է, որ և երկու միջավայր կը բաժնէ եկեղեցին: Վարին կողմը մատուռ մի կայ, ուր էին թակոյկներն, և ուր հրաշքն գործեցաւ: Մեծ դրան վերայ կը տեսնուի տակաւին փոքրիկ սափօրներուն ձևերն, որոց մէջ զրեր էին ջուրը, որ ետքը զինւոյ փոխուեցաւ: Այս սափօրներն թուով երեք են և խորաքանդակ նկարուած: Ձևերնին կը մօտենայ մեր խորանաց վերայ դրած ծաղկի անօթոց, միայն թէ ասոնց մէջքը կլորած է, իսկ անոնց քառակուսի: Վեց թակոյկներն, ըստ Ս. Յովհաննու՝ քարէ էին, այսինքն տեսակ մը սպիտակ կուճէ, որ դիւրաւ կը փորուի, և զատ տեղ մը դրուած էին Հրէից սրբութեան համար:

Քաղքին դրան մէկուն առջին աղբիւր մը կայ. ուսկից հանուած կը համարուի այն ջուրն որով թակոյկներն լեցուցեր էին: Այս աղբիւրն որ գեղեցիկ է և բազմաջուր, գետակ մը կը ձևացունէ, որ կ'ընթանայ ընդ երկայնութիւն քաղաքին և կ'ուռգէ պարտէզները: Այս աղբեր մէջ կը մըտցուի երկու սանդղով, որ շատ խոր է, և այս պատճառաւ ջուրն ալ զով է: — Բայց այս վեց թակոյկներէն և ոչ մին կը գտնուի այժմ 'ի Կանա. ինչպէս ուրիշ բոլոր յիշատակարանք նոյպէս և ասոնք փոխադրեցան յԱրևմուտս Խաչակրաց ժամանակ:

Կանա քաղքին հարաւակողմն իջնելով՝ գեղեցիկ գրից վերայ կը գտնեմք զՆազարէթ, քաղաք հռչակաւոր, որ կը վարթուցանէ 'ի միտս մեր և 'ի սիրտս գեղեցիկ մտածութիւններ և յիշատակութիւններ: Լամարդին՝ որուն Պաղեստինու կամ նուիրական տեղեաց վերայ ըրած գրուածոց մէջ եռանդուն սիրտ և և աշխոյժ միտք կը տեսնուի, սա յետագայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Նազարէթի վերայ:

« Աշխարհիս երեսը կերպարանափոխ ընող խորհրդական զէպքով նուիրական եղած երկրի մը վերայ պտուղաւ ժամանակ, այնպիսի բան մը կ'ըղ-

զամբ, որ նման է այն ճանապարհորդին զգածմանը՝ որ ընդարձակ գետոյ մը ընթացքը բռնելով, ինչպէս Նեղոսի կամ Գանգէսի, տաժանմամբ կը յառաջէ գէպ 'ի իր աղբիւրը, իր ծածկեալ և անծանօթ աղբեր տեղը ճանչնալու և քննելու համար. նոյնպէս և ես մինչ մագլցելով 'ի վեր կ'ելլայի այն վերջին բլրոց վերայ որ բաժանէին զիս 'ի Նազարէթէ, այնպէս կ'երևար ինծի որ կարծես կ'երթայի խորհելու իր խորհրդական աղբեր տեղը այն լայնատարած և արդիւնաշատ կրօնից վերայ, որ երկու հազար տարիէ 'ի վեր զտիեզերս իրեն անկողին ըրած, Գալիլիոյ լեռանց բարձանցմէ ուսողեց այնքան մարդկանց սերունդը՝ իր մարտը և կենդանացուցիչ ջրերովը: Հոս էր այն աղբիւրը, այս ժայռից խողովին մէջ՝ զոր կը կոխէի ոտիցս տակ: Այս բլուրը որուն վերջին աստիճանները կ'անցնէի, կրեց իր կողիցը վերայ աշխարհիս փրկութիւնը, կեանքն, լոյսը և ակնկալութիւնը: Հոս ինծմէ քանի մը քայլ հեռու ծնաւ 'ի մէջ մարդկան՝ մարդն օրինակ, իր օրինակովն և խօսքերովն դուրս հանելու զմարդկային ազգը մոլորութեան և ապականութեան ովկիանոսէն, որոյ մէջ պիտի ընկղմէր: — Բայց թէ որ այս բանիս վերայ իբր իմաստասէր խորհէի, բարոյական և քաղաքական աշխարհն զրգոզ ամենամեծ դէպքէ մը մեկնած կ'ըլլայի, դէպք՝ որուն ազդեցութիւնը կը տպաւորէ տակաւին մտաւոր աշխարհին վերայ կենաց և շարժման մնացորդ մը. վասն զի աստի ծագեցաւ 'ի մթնութենէ, 'ի խեղճութենէ և 'ի տգիտութենէ՝ մարդկանց մեծագոյնը, ամենէն արդարը, ամենախմաստունը և առաքինագոյնը. աստ էր իր խանձարուքը, աստ իր զործոց և ազդու քարոզութեանց տեսլարանը. աստի ելաւ՝ դեռ երիտասարդ, քանի մը տղէտ և անծանօթ մարդիկներով, որոց սրտին մէջ տպաւորեր էր առաքելութեան արութիւն, երթալու մարգառելու իմաստութեամբ, աշխարհիս քանի մը տեսակ զաղափարաց և դործոց դէմ, սրբ թէպէտ չէին

այնքան զօրաւորը առ 'ի ընդդէմ կալ նմա, այլ կարի զօրաւորը առ 'ի մասնել զնա 'ի մահ...: Աստի ելաւ, երթալու տիրապետելու մարդկային սերնդոց տիեզերական մահուան թագաւորու թեան վերայ. աստի հոսեցուց զբրիտոնէութիւնը. աղբիւր աննշան, կաթիլ միջոյ անտեսանելի Նազարէթի ժայռին խողովին մէջ. ուսկից երկու ճնճղուկ չէին կրնար ըմպել ջուր, զոր արեգական մէկ ճառագայթ մը կրնար չորցնել: Բայց այսօր իբրև մէկ մեծ ովկիան մը լեցուց մարդկային իմաստութեան բլրը խորը, և իր մըշտաբուղիս ջրովն ոռոգեց զներկայն, զանցեալն և զապագայն... »:

Գեղեցիկ է Լամարդինի ըրած նկարագրութիւնը. և յիրաւի հոս ծնաւ քրիստոնէութիւնը, որ թէպէտ իսկզբան խեղճ և աննշան, բայց մեծցաւ, զօրացաւ, տարածեցաւ և փակեց զբլրը աշխարհ: Համբաւաւոր է Նազարէթ վասն զի հոս մարմնացաւ փրկիչն մեր ուստի և կոչեցաւ Նազովրեցի, և հոս բնակեցաւ մինչև իր երեսուն տարուան հասակը: Թէպէտ և համբաւեցաւ քրիստոնի բնակարան ըլլալով, բայց առաջ շատ աննշան տեղ մ'էր: Յիշատակուած չէր ոչ հին կտակարանին ¹ և ոչ Յովսէփոսի գրոց մէջ: « 'ի Նազարէթէ մարթինչ իցէ բարեւոյ իմիր լինել, » կը հարցունէ Նաթանայէլ Յովհաննու Աւետարանին մէջ, որ նշան էր իրենց այս քաղքին վերայ ունեցած համարմանը:

Նազարէթի երևելի յիշատակաց տեղուանքն են փրանկիսկեան կրօնաւորաց վանքը իր եկեղեցիովը: Այս շէնքը կառուցած են այն տանը վերայ զոր Աստուածածին ընկալաւ իբրև 'ի ժառանգ

¹ Ըստ Աւետարանին Մատթէոսի (Գլ. Բ. 23), մարգարէք մարգարէացան որ Մեսիան Նազարէթիցի պիտի կոչուի, այսինքն բնակիչ Նազարէթ քաղաքի: Բայց այդպիսի նախասացութիւն տեղ մը չի գտնուիր. ուստի աւետարանէին խօսքը հաւանաբար եբրայական Նէւէ բառին այլասացիկ մեկնութիւն մ'է: (Ս. Հերոնիմոս այսպէս կը մեկնէ Նսոյեայ մարգարէութեան այս մասին վերայ):

գութիւն յԱննայէ, որ ժայռի մը մէջ փորուած է, և 17 աստիճան սանդղղով ներս կ'իջեցուի: Երկու մասն կը բաժնուի. առաջինն այն մասն է որ ըստ քարեպաշտ աւանդութեան մը Լորետոյ քաղաքը փոխադրուած կը համարուի 'ի հրեշտակաց. իսկ երկրորդը քարայր մ'է ժայռին մէջ: Այն տեղն ուր Ս. Կոյսը կ'աղօթէր երբ հրեշտակն երևցաւ, նշանակուած է կրանիտ քարէ սիւնով մը, զոր դնել տուաւ Հեղինէ: Երեք խորան կայ, որոց մին նուիրուած է Ս. Յովսեփայ, միւսը Աննային, և երրորդը Գաբրիէլ հրեշտակապետին. բայց են ոմանք որ չորրորդ մ'ալ կը յաւելուն, նուիրելով Աստուածածնայ:

Բաց աստի կը տեսնուի տակաւին 'ի Նազարէթ, նուիրական քարայրէն քիչ մը հեռու արևմտակողմը, քարաշէն և գմբեթազարդ հին շէնք մը, որ կը կարծուի թէ այն ժողովարանն ըլլայ ուր մտնելով Յիսուս շաբաթ օր մը՝ ուզեց լուսաւորել իր հայրենակիցքը, և կըրթել զիրենք մեկնելով մասնաւորապէս Եսայեայ մարգարէութիւնը: Բայց Նախանձեցան մէկէն իրեն իմաստութեւր վերայ ու ըսին. « Ո՛չ սա է որդի հիւսան », և այլն. և հալածեցին զինքը իրենց քաղաքէն, և տարին բարձր լեռան մը վերայ դահալիժելու: Բայց Յիսուս որովհետեւ դեռ ատենն հասած չէր, կ'անցնի անոնց մէջէն, կ'իջնայ լեռնէն և կը հեռանայ այս ապաշնորհ քաղաքէն:

Գահավիժին զառ 'ի թափին վերայ քարայր մի կայ, որ գրեթէ հինգ վեց ոտք լայնութիւն ունի, ուր կը կարծուի թէ առանձնացած ըլլայ Յիսուս սպասելով որ ցրուի իր թըշնամեաց ամբօխը: Այս քարայրը ատենօք Ս. Հեղինէի այս լեռան զառ 'ի թափին վերայ շինած վանքի մը կրօնաւորաց աղօթանոցի տեղ կը ծառայէր:

Բոլոր այս շրջակայ տեղուանքն երևելի են նուիրական յիշատակօք. ինչպէս Աստուածամային Երկիրդի ըսուած վանքը, որ այպէս կոչուած է, վասն զի ճիշտ

այն տեղը շինուած է ուր վախցեր է, կ'ըսեն, Աստուածածին իր որդւոյն զահալիժելու վտանգէն: Սեղան Մեսիայի. որ կլոր մեծ քար մ'է, որուն վերայ կը կարծուի թէ Յիսուս բազում անգամ իր աշակերտաց հետ ճաշած ըլլայ, և Այդիշին Առաքելոց, ուսկից կ'առնէին Առաքեալք իրենց պէտք եղած ջուրը:

Փրանկիսկեան կրօնաւորաց եկեղեցիէն հարիւր քառասուն քայլի չափ հեռու կար Յովսեփայ տունը, ուր հիւսնութեան արուեստը կը կատարէր: Բայց ետքը այս տունը եկեղեցւոյ փոխուեցաւ, որոյ մի մասը կործանեց Պետութիւնը: Հիմա ամբողջէն մատուռ մը միայն մնացած է, ուր ամեն օր պատարագ կը մատուցուի. և նոյն տեղը կը կոչուի ցայսօր Արուստանոց Ս. Յովսեփայ:

Փրանկիսկեանց եկեղեցին անշուշտ աշխարհիս մէջ Տիրմօր նուիրուած եկեղեցաց մէջ առջինն է, իբրեւ հզօր դըրդիչ ջերմեռանդութեան առ Տիրամայրըն: Ամեն պատերուն, ամեն դրան, միով բանիւ ամեն կողմ կը կարդամք իրեն ուղղած գրութիւններ, ինչպէս Ողջոյն Քեզ Մարիամ, և այլն: Քրիստոնեայք տեղւոյս չեն գտներ ծաղիկ մը զոր չնուիրեն Տիրամօր և չգնեն իր սեղանոյն վերայ:

Մահմետականք իսկ որ կը ճանչնան Տիրամօր կուսութիւնը և Յիսուսի հրաշալի մարմնառութիւնը 'ի ձեռն հրեշտակին, կու գան հոս յաճախ աղօթելու: Երբեմն լեռնցի մահմետականք կը տեսնես որ իրենց երաժշտական գործեք հանդիսօրէն կու գան հոս տղայ մը ներկայացընելու Տիրամօր և առաջին անգամ մաղերն այս Տաճարիս մէջ կտրելու:

Կը շարունակուի: